

БЪЛГАРИЯ

РЕЗЮМЕ

България е конституционна република, управлявана от свободно избран унитарен парламент. Съгласно конституцията законодателната власт се упражнява от еднокамарното Народно събрание. Страната се управляваше от коалиционно правителство, оглавявано от министър-председател. През месец ноември бяха проведени избори за президент, при които Централната изборителна комисия не отчете никакви съществени изборни нередности. Наблюдателите характеризираха парламентарните избори от 2014 г. като протекли при спазване на „основните свободи на изразяване, сдружаване и събиране,“ но отбелязаха и многобройни обвинения в търговия с гласове и използване на расистка, ксенофобска и подстрекателска реторика по време на предизборната кампания.

Властите поддържаха ефективен контрол върху силите за сигурност.

Маргинализацията и обществената нетърпимост към ромското малцинство останаха едни от най-неотложните правозащитни проблеми в страната. Нарастващата обществена нетърпимост към бежанците и продължаващото влошаване на медийната среда вследствие на корпоративната и политическата зависимост на медиите също представляваха проблем. Корупцията продължи да бъде препятствие пред способностите на правителството и да подрива доверието на обществото и бизнеса в съдебната система и други държавни институции.

Други проблеми с човешките права включваха полицейско насилие, лоши условия в затворите и местата за задържане, както и продължителни забавяния в съдебната система. Налице бяха сигнали за религиозна дискриминация и тормоз; недостатъци в процесите и политиките за интеграция на бежанците; изборни измами; насилие и дискриминация срещу жени; насилие срещу деца; нарастващ антисемитизъм в интернет; трафик на хора; дискриминация срещу хора с увреждания, етнически малцинства, хомосексуални, бисексуални, транссексуални и интерсексуални (ЛГБТИ) лица, както и социална стигма срещу хора с ХИВ/СПИН. Имаше сигнали и за детски труд и дискриминация срещу представители на малцинствата при труд и наемане на работа.

Властите предприеха мерки за наказателно преследване и налагане на санкции на уличени в злоупотреби длъжностни лица от службите за сигурност и други ведомства, но тези действия бяха недостатъчни и безнаказаността продължи да бъде проблем.

Раздел 1. Зачитане на личната неприкосновеност, включително недопускане на:

а. Произволно или незаконно отнемане на човешки живот, както и други убийства по политически причини

Нямаше сигнали за произволно или незаконно отнемане на човешки живот от страна на държавата или нейни служители.

През месец юни Окръжната прокуратура в Бургас приключи разследването по убийството на афганистански мигрант. Мигрантът бе прострелян и убит от служител на гранична полиция през 2015 г. в близост до гр. Средец. Прокурорското

заклучение бе, че използването на смъртоносна сила е станало случайно, поради което не е налице престъпно деяние.

Законът разрешава на полицейските служители да използват огнестрелно оръжие единствено като крайна мярка и при полагане на всички възможни усилия да запазят живота на застрашеното лице. Законът забранява използването на смъртоносна сила срещу извършители на ненасилствени престъпления, които не представляват заплаха. По мнение на неправителствени организации (НПО) Законът за Националната служба за охрана, приет през 2015 г., не предвижда същите гаранции.

б. Безследно изчезване

Нямаше сигнали за безследно изчезнали по политически причини лица.

в. Изтезания и други видове жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание

Конституцията и законът забраняват подобни практики, но имаше отделни сигнали за унижително отношение от страна на длъжностни лица.

През 2015 г. Комитетът за предотвратяване на изтезанията (КПИ) към Съвета на Европа излезе с официално становище, в което се посочваше, че полицейското насилие е систематичен проблем – заключение, основаващо се на значителен брой сигнали за умишлено физическо малтретиране на задържани от полицията лица. КПИ отбеляза, че броят на получените сигнали не само не е намалял след 2014 г., а дори се е увеличил в София и Бургас. Комитетът посочи, че и мъжете, и жените (включително и непълнолетните) продължават да са изложени на риск от малтретиране, най-често под формата на шамари, ритници, а в някои случаи и удари с палка както при задържането им, така и при последващия разпит.

Имаше сигнали за физическо малтретиране от страна на полицията на мигранти и лица, търсещи убежище, при опитите им да пресекат границата и влязат в страната (виж раздел 2.г., Насилие срещу мигранти, бежанци и лица без гражданство).

Полицията може да задържа лица за срок до 24 часа, без официално да повдига обвинения срещу тях. Имаше спорадични сигнали за случаи на полицейско задържане на заподозрени за дребни нарушения и физическото им малтретиране с цел изтръгване на самопризнания, особено когато става дума за лица от ромски произход.

Условия в затворите и местата за задържане

Условията в повечето затвори бяха тежки, с незадоволително санитарно, битово и медицинско обезпечаване.

Битови условия: Пренаселеността остана проблем в някои затвори, особено в тези в Бургас и Плевен. В килиите на много от местата за задържане липсва достатъчен достъп до естествена светлина. Властите предприеха програма за подобряване на условията, която имаше за цел до 1 декември да осигури минимална площ от 4 кв. м на човек. С приетите през април изменения и допълнения към Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража бяха въведени правила за разпределението на лишените от свобода, съгласно които се допуска такива лица да бъдат изпращани в затворнически заведения със свободен капацитет, вместо в намиращите се най-близо до местоживеенето им по адресна регистрация.

Измененията предвиждат и възможност за свиждания за лишени от свобода, пребиваващи в изолатор.

След като през 2014 г. властите предприеха значителни подобрения в приемателните центрове за лица, търсещи убежище, и в центровете за задържане на незаконни мигранти, независимите наблюдатели и омбудсманът заявиха, че условията там отново са се влошили поради небрежност. Същите отбелязаха и недостатъчните санитарно-хигиенни мерки, както и редовните прекъсвания в осигуряването на хранителни продукти и медицински и преводачески услуги. Омбудсманът посочи като проблем същественото влошаване на материалните условия в центровете за задържане на незаконни мигранти и тяхната пренаселеност. През месец януари Върховният административен съд отмени заповед на вътрешния министър за поставяне в изолация на мигранти, нарушаващи вътрешния ред в центровете за задържане, като се аргументира с факта, че законът не предвижда подобни дисциплинарни мерки.

До края на месец септември в затворите имаше 18 смъртни случая.

По-голямата част от затворите датират от началото на 20. в., а държавата е изградила най-новия от тях през 1983 г. В последния си доклад от ноември 2015 г. КПИ посочи продължаващите проблеми с достъпа до медицински грижи, насилието върху затворници от страна на персонала, както и между самите затворници, пренаселеността в затворите, лошите условия на живот там и в местата за задържане, както и недостатъчните здравни грижи и малобройния персонал. През месец октомври Българският хелзинкски комитет съобщи, че медицинският персонал не подава сигнали до прокуратурата за всички случаи на насилие от страна на надзирателите върху лишените от свобода.

Отново през октомври в доклад на Българския хелзинкски комитет бяха отправени критики към хигиената в затворите, като се отбелязваше, че в много от тях се въдят плъхове и насекоми. Публикуваният през 2015 г. от Центъра за изследване на демокрацията „Индекс за мониторинг на условията в затворите“ направи оценка на представянето на страната по четири индикатора. В индекса битовите условия, социално-корективната работа, сигурността и безопасността, и медицинското обслужване бяха определени като „проблематични“, а достъпът до работа – като „обезпокоителен“.

Имаше случаи на физическо насилие върху лишени от свобода от страна на надзиратели, но бяха редки. Към месец октомври омбудсманът бе установил пет случая на упражняване на прекомерна сила от полицейски служители от близо 60 000 случая на полицейско задържане. Омбудсманът разкритикува извършеното през 2015 г. съкращаване на надзорно-охранителния състав в затворите с 450 души, което не само увеличава риска от насилие сред лишените от свобода, но и представлява заплаха за затворническата сигурност.

НПО получаваха оплаквания относно качеството и количеството на храната. Българският хелзинкски комитет отбеляза недостатъчен достъп до естествена светлина, както и проблеми с осветлението, вентилацията и достъпа до питейна вода в изолаторите в половината от посетените от него през лятото затвори. Българският хелзинкски комитет отправи критика към затворническата администрация относно намаляването на броя на медицинския персонал, което остави 16 от общо 34-те места за лишаване от свобода в страната без медицинско обслужване. В резултат на това властите не осигуряваха извършване на медицински прегледи на задържаните след подаден сигнал за полицейско насилие, а съответните длъжностни лица рядко налагаха наказания на провинилите се служители. Според омбудсмана затворническата администрация често прибегва до продължително оковаване на

затворници към леглата при хоспитализация в редовни болнични заведения. По закон медицинските заведения в затворите са част от системата на здравеопазването, но се управляват от Министерство на правосъдието, което отговаря за затворите. Българският хелзинкски комитет разкритикува това устройство, като посочи, че то поражда конфликт на интереси и води до корупция, тъй като директорите на затворите назначават лекарите, които не са обект на външно текущо наблюдение.

Затворническата администрация и Комисията за защита от дискриминация получаваха жалби от затворници относно наложените им наказания, лошо качество на медицинското обслужване и условия на живот, и малтретиране от страна на надзирателите. За да подсилят протестите си, лишените от свобода често обявяваха гладни стачки.

По оценка на затворническата администрация въз основа на информацията от затворническите лечебници 6,8% от затворниците са били наркозависими. Затворническите власти изпитваха трудности при ограничаването на достъпа на лишените от свобода до наркотици и други забранени вещи.

Омбудсманът съобщи, че снабдяването със санитарно-хигиенни продукти и топла вода в женския затвор в Сливен е нередовно и са налице проблеми с общото водоснабдяване на затвора в Бобов дол. Посочена бе и липсата на медицинско обслужване и преводачи в центровете за задържане на незаконни мигранти.

Администрация: Всички затворници имат право на труд, а два дни работа намаляват присъдата с един ден. Затворническата администрация обаче предлагаше работа само на ограничен брой лишени от свобода. Затворниците обвиняваха системата за определяне на типа работен режим в корумпираност и липса на надзор.

Макар лишените от свобода да имат по принцип право на свиждания, в повечето случаи липсата на място за посетители ограничаваше тази възможност. НПО и омбудсманът отбелязаха, че свижданията в единствения женски затвор и в единствения поправителен дом за непълнолетни са свързани с прекомерни затруднения заради времето за път и разходите. Според омбудсмана затворниците са получавали като награда право на удължени свиждания със семействата си, но същите са се осъществявали под наблюдението на надзиратели и охранителни камери.

НПО твърдяха, че лишените от свобода разполагат с достатъчно правни мерки за защита срещу лошите условия, но макар да са имали възможност да съдят държавата и да получат обезщетение, условията не са се подобрили.

Независимо текущо наблюдение: Властите разрешаваха текущо наблюдение на затворите от страна на независими наблюдатели, включително КПИ.

Подобрения: Със средства от Норвежкия финансов механизъм държавата подобри битовите и санитарно-хигиенните условия в няколко затвора и следствени ареста, като това включваше и подмяна на водопроводната система и монтаж на тоалетна във всяка килия в Старозагорския затвор. Със собствени средства Министерство на правосъдието обнови санитарните възли във Варна, Бургас и Сливен и извърши ремонт и подобрения в затворите в Кремиковци и Пловдив.

г. Неправомерен арест и задържане

Макар конституцията и законът да забраняват неправомерното арестуване и задържане, имаше сведения, че в отделни случаи полицията е злоупотребявала с правомощията си за арест и задържане.

Роля на полицията и службите за сигурност

Министерство на вътрешните работи отговаря за правоприлагането, миграцията и граничния контрол. Държавна агенция „Национална сигурност“ (ДАНС), пряко подчинена на министър-председателя, отговаря за контраразузнаването, вътрешното разузнаване и разследването на корупция и организирана престъпност. Държавна агенция „Разузнаване“ към Министерски съвет отговаря за външното разузнаване, а служба „Военна информация“ към Министерство на отбраната се занимава с военното разузнаване. Националната служба за охрана отговаря за сигурността на висшестоящи лица и е на разпореждане на президента. Гражданските власти поддържаха ефективен контрол върху полицията и службите за сигурност. Полицията и прокуратурата отговарят за разследванията на убийства, извършени от силите за сигурност. Макар че правителството разполагаше с механизми за разследване и налагане на наказания в случаите на злоупотреба и корупция, прилагането им беше недостатъчно и безнаказаността бе проблем.

Процедури при арест и отношение към задържаните

По правило полицията осигуряваше прокурорско разпореждане преди да арестува дадено лице. Полицейското задържане може да бъде за срок до 24 часа, ако не са повдигнати обвинения, а с прокурорско постановление може да бъде удължено с още 72 часа. Задържане над 72 часа се постановява от съда, като същото може да продължи до две години. Прокуратурата не може да разпорежда задържане на военнослужещи без разрешение на министъра на отбраната. Като цяло, властите спазваха тези разпоредби.

Законът предвижда мерките подписка, освобождаване под гаранция и домашен арест, които бяха широко прилагани.

Законът дава право на адвокат от момента на задържането и съгласно вътрешните разпоредби задържаните трябва да получат достъп до такъв не по-късно от два часа след задържането им, а адвокатът – до задържаното лице в рамките на 30 минути след пристигането му в полицейския участък. В доклада си от месец ноември 2015 г. обаче КПИ посочи продължаващите проблеми с уведомяването за задържането, своевременния достъп до правно представителство и предоставянето на информация относно правата на задържаните лица. В свое проучване от 2015 г. Българският хелзинкски комитет посочва, че 34% от арестуваните не са имали достъп до правно представителство по време на задържането си или същият е бил ограничен. КПИ отбеляза още, че служебните защитници не са изпълнявали функцията си на гарант срещу полицейско насилие.

През 2015 г. Българският хелзинкски комитет и КПИ публикуваха доклади, в които се посочва, че полицията нарушава правото на задържаните на адвокат, използва сила при ареста, както и насилие по време на разпита. В доклада на КПИ се отбелязва липсата на достатъчни гаранции за ефективното прилагане на законовите мерки срещу полицейското насилие. Повече от една трета от интервюираните от организацията затворници съобщават за проблеми при опита си да се свържат с адвокат; 16% посочват, че са бити от полицията при задържането им, а 22% заявяват, че им е била приложена физическа сила с цел изтръгване на самопризнания. Други 10% твърдят, че са станали свидетели на насилие над други задържани.

Законът осигурява правна помощ, финансирана от държавата, за обвиняеми с ниски доходи, като същите могат да избират от списък със служебни защитници, предоставен от адвокатурата. Национална гореща телефонна линия предоставяше 15-минутни безплатни юридически консултации по осем часа на ден. Законът забранява задържането на лица без обвинителен акт за повече от два месеца при престъпления от общ характер, осем месеца за обвинените в тежки престъпления и 18 месеца за обвинените в престъпления, наказуеми с минимум 15 години лишаване от свобода.

Неправомерен арест: Имаше сигнали за неправомерно задържане. Прокуратурата проведе разследване срещу четирима полицейски служители, разпознати през юли 2015 г. в любителски видеозапис, показващ как шестима служители от Първо районно управление в София спират двама души за проверка на документи, като при задържането ги малтретират. Към месец септември разследването още не беше приключило.

Възможност на задържаните да оспорват законността на задържането си пред съда: Арестувани или задържани лица могат да потърсят пред съда обезщетение за вреди, причинени от съдебни или правоохранителни органи, при условие, че мярката за неотклонение е била отменена.

д. Отказ от справедлив публичен процес

Конституцията и законът предвиждат независимост на съдебната власт, но корупцията, неефективността и липсата на отговорност продължиха да бъдат широко разпространени проблеми. Общественото доверие в съдебната система остана извънредно ниско заради мнението, че магистратите са податливи на политически натиск и не правораздават безпристрастно.

Висшият съдебен съвет назначава, повишава, наказва дисциплинарно и освобождава от длъжност съдии, следователи и прокурори. В допълнение той разследва сигнали за неправомерни действия в съдебната система и препоръчва дисциплинарни мерки. Наблюдателите критикуваха отсъствието на ясни мотиви и обосновка в дисциплинарните решения на съвета.

Натрупването на нерешени дела и неприключили разследвания остана проблем в поголемите съдебни райони, а продължителните забавяния при наказателните процеси бяха обичайно явление. Законът разрешава на обвиняемите да поискат от съда да отхвърли повдигнатите им обвинения, ако прокуратурата не им е повдигнала официално обвинение в течение на повече от две години при тежките и една година при дребните престъпления.

Съдебен процес

Конституцията и законът дават право на справедлив публичен процес и независимата съдебна власт като правило го спазваше. По закон обвиняемите са невинни до доказване на вината им и разполагат с достатъчно време и възможности да подготвят защитата си. Всички съдебни процеси са публични с изключение на делата, свързани с националната сигурност, застрашаване на добрите нрави и личните права на малолетните и непълнолетни обвиняеми. Обвиняемите имат право да бъдат информирани своевременно и подробно за повдигнатите им обвинения, включително да ползват безплатен превод, ако е необходимо, от момента на повдигане на обвиненията през всички етапи на обжалването.

Делата по тежки престъпления се гледат от един съдия и двама съдебни заседатели. Ако за дадено престъпление се предвижда присъда, по-голяма от 15 години

лишаване от свобода, делото се гледа от двама съдии и трима заседатели. В такива случаи присъдата се определя с гласовете на мнозинството от съдебния състав. Конституцията и законът дават на обвиняемия правото на адвокат, като същият се осигурява за сметка на държавата в случаите, когато обвиняемият не е в състояние да плати. Присъствието на адвокат на защитата е задължително, ако за предполагаемото престъпление се предвижда наказание от 10 и повече години лишаване от свобода; ако обвиняемият е малолетен, непълнолетен, чужденец или лице с умствени или физически увреждания или ако съдебният процес се води в негово отсъствие. Обвиняемите имат право да присъстват на процеса и могат да искат преразглеждане на делото, когато осъдителната им присъда е била произнесена задочно, освен ако при първия процес не са се укривали от правосъдието. Обвиняемите имат право да разпитват свидетелите, да се запознаят с доказателствата и да предоставят свои собствени свидетели и доказателства. Обвиняемите не се принуждават да свидетелстват или да признават вина. Съдебният процес е равнопоставен за всички граждани.

Политически затворници и арестанти

Нямаше сведения за политически затворници и задържани лица по политически причини.

Граждански съдебен процес и обезщетения

Макар законът да предвижда независимо и безпристрастно съдопроизводство по граждански спорове, гражданските дела бяха белязани от същите продължителни забавяния, както и наказателните. Гражданите могат да подават жалби за нарушаване на човешките им права пред съда и Комисията за защита от дискриминация, която може да налага глоби на нарушителите. Решения, за които се предполагаше, че представляват нарушение на Европейската конвенция за правата на човека от страна на държавата, можеха да бъдат обжалвани пред Европейския съд за правата на човека след изчерпване на всички други средства за правна защита пред националните съдилища.

е. Неправомерно нарушаване на неприкосновеността на личността, семейството, дома и кореспонденцията

Конституцията и законът забраняват подобни действия, като нямаше сведения държавата да не е спазвала тези разпоредби. Максималният период, в който се допуска използването на специални разузнавателни средства в случаи, засягащи националната сигурност, е 12 месеца. Правоприлагащите органи могат да получат достъп до трафика на електронни данни само при тежки престъпления или в случаи, имащи отношение към националната сигурност. Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства отчете значително подобряване на контрола върху подслушването и други специализирани способности през първото полугодие, като отбеляза, че едва в 6,5% от проверените случаи са установени закононарушения.

През март 2015 г. Конституционният съд отмени законовите разпоредби, задължаващи доставчиците на услуги да съхраняват данните от електронни комуникации за срок от 2 години, което, според омбудсмана, нарушава личната неприкосновеност.

Раздел 2. Спазване на гражданските свободи, включително:

а. Свобода на словото и печата

Законът предвижда свобода на словото и печата и правителството, като цяло, спазваше тези права. Продължиха обаче опасенията във връзка с влошаването на медийната среда вследствие на корпоративен и политически натиск, които в съчетание с нарастващата и непрозрачна концентрация на собствеността върху медиите и мрежите на разпространение сериозно накърняваха медийния плурализъм.

Според Асоциацията на европейските журналисти – България (АЕЖ) съществуващата „култура на натиск“ постоянно ограничаваше медийния плурализъм. По данни от анкета, проведена през 2015 г. от АЕЖ, 72% от запитаните журналисти са били свидетели на натиск върху техни колеги, 67% са заявили, че е била налице съществена намеса в тяхната работа от страна на определени политици, 54% са били лично ограничавани в свободното упражняване на професията си, 43% са признали, че са били подложени на натиск от страна на държавата и местни институции, а 41% са били жертви на клюки и клевети. През месец януари АЕЖ изрази загриженост от факта, че държавни институции се опитват да „купуват“ медии и да влияят върху редакторното съдържание посредством законова разпоредба, допускаща пряко закупуване на ефирно време под формата на обществени поръчки, без обаче да е налице достатъчна прозрачност на процедурите за подбор.

Индексът за медийна устойчивост за 2016 г. на Международния съвет за изследване и обмен (IREX) показва „значителни промени по отношение на собствеността върху медиите в България,“ както и „радикално увеличаване на корпоративната и политическата пропаганда.“ Съветът отбеляза, че медийният пазар се определя от нарастващ брой на псевдомедии, външно финансирани пропагандни канали, както и проправителствени такива, провеждащи кампании за оклеветяване на политици, журналисти и медии, които „не следват официалната линия.“ Продължиха сигналите за сплашване и насилие срещу журналисти.

Свобода на словото и изразяването: Гражданите критикуваха правителството без насрещни репресивни мерки. В селските райони обаче, където възможностите за работа са по-ограничени, хората бяха по-малко склонни да критикуват местната власт. Българският хелзинкски комитет изрази загриженост относно „сериозното влошаване на свободата на изразяване, особено на свободата и етичните стандарти в журналистическата професия.“

През месец юни Софийският административен съд отмени глобата в размер на 100 000 лева, наложена през 2015 г. на „Икономедия“ от Комисията за финансов надзор (КФН) заради публикации във вестник „Капитал“ и онлайн изданието на вестник „Дневник“, възприети като опит за дестабилизиране на финансовия сектор. Към месец септември „Икономедия“ продължаваше с обжалването на втората наложена ѝ от КФН глоба в размер на 50 000 лева, след като нейни издания уличиха председателя на комисията Стоян Мавродиев в пране на пари и го обвиниха в поддържане на връзки с фигура от организираната престъпност. НПО коментираха, че Народното събрание, което назначава председателя на КФН, както и други държавни институции са отказали да реагират на твърденията в печата.

Наказателният кодекс предвижда от една до четири години лишаване от свобода за употреба на „език на омразата“. Той се определя от закона като език, подбуждащ към омраза, дискриминация или насилие въз основа на раса, етническа принадлежност, националност, вероизповедание, сексуална ориентация, семейно или социално положение, или увреждане. През месец юли Институт „Отворено общество“ представи проучване, очертаващо „обезпокоителна тенденция на нарастващо използване и приемане в публичното пространство на език на омразата.“ Според НПО използването на език на омразата е ескалирало особено по

време на избори, като се е превърнало във всеобща форма на изразяване не само сред ксенофобски настроените политици, но и сред коментаторите в медиите и социалните мрежи. Платени „тролове“ се подвизаваха във форумите и социалните медии, нападайки политически опоненти с расистки и ксенофобски коментари.

Към месец юли прокуратурата беше започнала 12 разследвания за използване на език на омразата и беше повдигнала обвинения срещу двама души.

Свобода на печата и медиите: Медиите бяха активни и изразяваха широк спектър от мнения. Законите, ограничаващи „езика на омразата“, се прилагаха и спрямо материали, публикувани в печатните медии. Според „Световния индекс за свобода на печата“ на Репортери без граници за 2016 г., в пресата „господстваше корупция и сговор между медии, политици и олигарси“, като КФН е възпрепятствала журналисти в усилията им да „хвърлят светлина върху проблемите с банките и банковата регулаторна система в страната“. След решението на Европейския съд за правата на човека от месец юни, постановяващо задължението на издателите да контролират съдържанието в своите форуми, някои онлайн медии наложиха по-строги политики относно публикуваните коментари. Национални и международни организации критикуваха както печатните, така и електронните медии за липса на прозрачност относно собствеността и финансирането им, редакционна пристрастност и податливост на икономическо и политическо влияние.

Насилие и тормоз: През януари властите в Поморие задържаха Мартин Душев по обвинения за нанасяне на тежък побой на журналиста Стоян Тончев, който бил приет в болница с множество наранявания по главата и тялото. Според Тончев нападението било предизвикано от изразената от него в интернет критика към местното управление. През март съдът освободи Душев под гаранция, а към месец септември разследването все още не бе завършило.

Цензура и контрол върху съдържанието: Журналисти продължиха да съобщават в частен порядък за автоцензура, редакторски забрани за отразяване на конкретни лица и теми, както и налагане на политически възгледи по линия на корпоративното ръководство. През юли АЕЖ поиска оставката на министъра на културата Вежди Рашидов след писмо на последния до обществената телевизия БНТ, в което обвинява водещия на сутрешния културен блок Георги Ангелов в провокиране на критики към правителството и го „съветва“ да внимава какво говори, тъй като заплата му се плаща от държавата. На 13 април Нова телевизия прекрати договора си с карикатуриста Чавдар Николов и премахна всички негови карикатури от уебсайта си след като той публикува в интернет своя карикатура, изобразяваща министър-председателя като водач на група за залавяне на мигранти по границата.

Закони срещу клеветата: Клеветата е противозаконна и се наказва с глоба от 3 000 до 15 000 лева и обществено порицание. Обикновено съдът тълкува законовите разпоредби в полза на свободата на журналистическото изразяване. Журналисти, отразяващи случаи на корупция или лошо управление, бяха обект на редица дела, водени от политици, длъжностни и други лица, заемащи обществени постове.

През месец септември Софийски градски съд оправда собственика и редактор на онлайн изданието *e-vestnik* Иван Бакалов по обвиненията в клевета, повдигнати от собственика на Инвестбанк във връзка с негови публикации за банковата система от 2011 г. През май Софийският районен съд оправда Бакалов по наказателните обвинения, повдигнати от собственика на Инвестбанк във връзка със същите публикации. Към месец септември в граждански съд се гледаше дело относно публикация в *e-vestnik* от 2015 г., съобщаваща за иск на фирма срещу Инвестбанк в размер на девет милиона лева.

Свободно използване на интернет

Държавата не ограничаваше или възпрепятстваше достъпа до интернет, нито цензурираше съдържание в мрежата, като нямаше и достоверни сигнали за проследяване от нейна страна на частни комуникации в интернет без съответните законови правомощия. По данни на Националния статистически институт през 2015 г. достъп до интернет са имали близо 59,1% от домакинствата.

Службите за сигурност можеха да получат достъп до електронни данни с разрешение на съда при разследване на компютърни и тежки престъпления, както и до трафик на електронни данни по случаи, свързани с тежки престъпления или с националната сигурност (виж също раздел 1.е.).

Академична свобода и културни събития

Властите не налагаха ограничения върху академичната свобода или културни събития.

б. Свобода на мирно събрание и сдружаване

Свобода на събрание

Конституцията и законът предоставят свобода на събрание и властите, като цяло, съблюдаваха това право.

Законът задължава групите, които искат разрешение за провеждане на събрание, да уведомят за това 48 часа предварително. Законът забранява обществените събрания в зоната за сигурност (в радиус от 5 до 20 метра) около Народното събрание, Министерския съвет и сградите на Президентството. Кметовете могат да забранят, предложат алтернативни места или прекратят (ако вече е в ход) събрание, за което смятат, че представлява заплаха за обществения ред, сигурността или уличното движение.

Свобода на сдружаване

Конституцията и законът предвиждат свобода на сдружаване. Макар властите принципно да спазваха тези права, законът забранява някои групи, в това число и политически партии, които застрашават националното единство, насаждат омраза по расов, национален или религиозен признак, нарушават правата на гражданите или се опитват да постигнат целите си чрез насилие. Като цяло властите спазваха правата на лицата и групите да учредяват политически партии или други политически организации. По конституция НПО не могат да преследват политически цели или да участват в политическа дейност. Нямаше правни ограничения пред участието им в демонстрации, дискусии или в разработването и обсъждането на законодателни изменения дотолкова, доколкото тези дейности не представляват част от предизборна кампания. Законът разрешава на НПО да участват в други дейности, като предоставяне на услуги или застъпничество.

На 8 юли съдия Лилия Илиева от Софийски градски съд отказа регистрация на политическата партия ДОСТ с аргумента, че същата представлява етническа и религиозна организация, тъй като мнозинството от нейните учредители са с турски имена, названието на партията, ДОСТ, е турска дума, и няма гаранции, че партията ще постигне целите, заявени в нейната платформа. На 29 юли Върховният касационен съд разреши регистрацията на ДОСТ, като посочи, че решението на

първоинстанционния съд относно етническият и религиозен характер на партията е хипотетично.

в. Свобода на вероизповедание

Виж Доклад за състоянието на свободата на вероизповедание в световен мащаб на Държавния департамент на САЩ на www.state.gov/religiousfreedomreport/.

г. Свобода на движение, вътрешно разселени лица, закрила на бежанците и лицата без гражданство

Конституцията и законът предвиждат свободно движение в страната, пътуване в чужбина, емиграция и репатриране, и властите, като цяло, съблюдаваха тези права.

Насилие срещу мигранти, бежанци и лица без гражданство: Правозащитни организации продължиха да съобщават за насилие от страна на полицията и самоволни активисти в пограничните райони срещу мигранти и лица, търсещи убежище, включително нападения, побой и унижения. През юни прокуратурата повдигна обвинения в убийство по ксенофобски подбуди срещу двама мъже, нападнали и проболи с нож лице, търсещо убежище, на връщане от магазин за хранителни стоки към бежанския център.

Правозащитни организации заявиха, че съгласно наличните данни властите прибягват до насилие и насилствено отблъскване с цел предотвратяване на достъпа до границата.

През януари „Хюман Райтс Уоч“ публикува доклад, излагащ 59 случая на насилствено отблъскване обратно в Турция на търсещи убежище лица от Ирак, Сирия и Афганистан, като 46 от тях твърдят, че са били ограбени и бити от граничните служители.

На 17 ноември Българският хелзинкски комитет обвини правителството в безразборно насилствено отблъскване на търсещи убежище лица и мигранти, като заяви, че в периода от май до септември са получени 33 сигнала за полицейско малтретиране, включително ограбване, физическо насилие и унижително отношение към повече от 600 мигранти.

На 24 ноември полицията използва водно оръдие и гумени куршуми срещу мигранти в приемателния център до Харманли. Центърът бе затворен след подадени сигнали, че някои от мигрантите страдат от заразни кожни заболявания. Обитателите замерваха полицаите с камъни и гуми, чупиха прозорци и палиха мебели. След сблъсъка бяха задържани над 400 търсещи убежище лица, като тяхното депортиране в страните им на произход все още предстоеше в края на годината.

Налице бяха сигнали за самоволни граждански групи, извършващи арести на мигранти по границата с Турция, а полицейските власти приканваха гражданите да съобщават за забелязани от тях групи мигранти, влизащи незаконно в страната. Видеозапис, качен в интернет на 10 април, показваше Петър Низамов, за когото се твърдеше, че бил член на Граждански отряд за защита на жените и вярата, да задържа и принуждава трима мигранти да легнат на земята с ръце, завързани на гърба със „свински опашки“, като им казва да се върнат обратно в Турция. В друг подобен видеоматериал се показва самопровъзгласилият се за „ловец на мигранти“ Динко Вълев, който на 14 февруари подал сигнал на спешния телефон 112, че е задържал 16 мигранти – 15 възрастни и едно дете, като ги принудил да легнат на земята и им отправил смъртни заплахи и обиди. На 10 април министър-председателят благодари на самоволните граждански групи, тъй като „всеки, който

помага [на държавата], заслужава благодарност," и заяви пред журналисти, че е разпоредил ръководството на гранична полиция да награди една от тези групи за приноса ѝ по опазването на границата. На 11 април премиерът уточни, че бил погрешно цитиран и че правителството няма да толерира никакви закононарушения или нечовешко отношение. На 25 ноември Бургаският окръжен съд започна да гледа делото срещу Низамов за противозаконното задържане, а на 15 ноември прокуратурата в гр. Средец започна разследване срещу Вълев за дискриминация, насилие и омраза въз основа на етнически и национален произход.

Крайни националистически партии използват антибежанска риторика в своите политически кампании. Някои медии отразяват бежанците в отрицателна светлина, твърдейки, че те били предимно престъпници и терористи, като по този начин създават отрицателни стереотипи, подхранващи обществената нетърпимост. През месец септември, след кавга между търсещи убежище лица в приемателния център в Харманли, крайните националистически партии Патриотичен фронт и Атака проведоха демонстрация с искане за незабавно затваряне на всички приемателни центрове и връщане на обитателите им в страните, от които са дошли. Отново през септември патриархът на Българската православна църква заяви, че е важно „да се поддържа етническият баланс на територията на България и мира и сигурността на българските граждани.“

През август Върховният комисар на ООН за човешките права разкритикува страната, че задържа всички незаконни мигранти, които не са кандидатствали за убежище, както и за това, че ги преследва наказателно и праща в затвора, „ако се опитат да напуснат“.

Правителството сътрудничи с представителството на Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН) и други хуманитарни организации за предоставяне на закрила и помощ на бежанци, лица, търсещи убежище, лица без гражданство и други, намиращи се в подобна ситуация.

Закрила на бежанците

Предоставяне на убежище: Законът предвижда предоставяне на убежище или бежански статут и властите са създали система за закрила на бежанците. Президентът може да предоставя убежище на лица, преследвани заради техните убеждения или дейности в защита на международно признати права и свободи. Министерски съвет може да осигурява временна закрила в случаи на масово навлизане на чужди граждани вследствие на въоръжен конфликт, гражданска война, насилие или повсеместно нарушаване на човешките права в страната им на произход, както предвижда Съветът на Европейския съюз. Държавната агенция за бежанците предоставя международна закрила (бежански статут) по Конвенцията от 1951 г. и Протокола от 1967 г.

Към месец ноември общият брой на лицата, търсещи убежище, бе намалял с 37% спрямо същия период на 2015 г. Независими наблюдатели имаха достъп до приемателните центрове за бежанци, чиито капацитет бе 5 130 души. През първото полугодие мигрантите и лицата, търсещи убежище, имаха възможност в най-кратък срок след пристигането си в страната да я напуснат на път към дестинации в западна посока. В резултат на затягането на граничния контрол в Сърбия през месец юли се стигна до струпване на мигранти по границата и запълване на капацитета на приемателните центрове, а същевременно местата за задържане на онези, които не отговаряха на изискванията за убежище или представляваха заплаха за сигурността, според държавата бяха пренаселени. В различни моменти през годината Държавната агенция за бежанците изпитваше финансови затруднения, водещи до проблеми с осигуряването на медицински грижи и преводачески услуги. Хуманитарни

организации и доброволци предоставяха храна, образователно и друго подпомагане. НПО изразиха загриженост от липсата на държавен административен механизъм за ранно установяване, насочване и осигуряване на адекватни услуги за търсеци убежище лица като малолетни, хора с увреждания, такива в напреднала възраст, бременни жени и жертви на изнасилване, изтезания или други форми на тежко физическо или сексуално насилие.

Към месец септември по информация на правителството бяха завършени близо 153 километра от оградата по границата с Турция. През февруари Народното събрание прие законодателно изменение, позволяващо на правителството да разполага до 1 000 военнослужещи в помощ на гранична полиция при контрола върху влизането на мигранти и лица, търсеци убежище, на територията на страната. Правозащитни НПО изразиха загриженост от факта, че властите възприемат тези лица повече като заплаха за националната сигурност, отколкото като уязвими хора, нуждаещи се от хуманитарна помощ.

Принудително връщане: Държавата предоставяше известна закрила срещу експулсиране или връщане на мигранти и лица, търсеци убежище, в страни, където техният живот или свободи биха били под заплаха заради раса, вероизповедание, националност, принадлежност към определена обществена прослойка или политически възгледи. Към месец септември правителството отчете, че са били направени над 32 000 опита за преминаване на границата от страна на чужди граждани, като гранична полиция е задържала близо 12 000 лица.

На 17 октомври властите предадоха на Турция седем турски граждани – трима бивши полицейски комисари, университетски преподавател, журналист във вестник, гимназиален учител и собственик на магазин – издирвани по подозрение във връзки с опозиционния духовник в изгнание Фетхуллах Гюлен. Седмината бяха задържани при проверка на камион на път за Румъния, в който се укривали. Според Министерство на вътрешните работи никой от задържаните не поискал закрила и те били върнати по силата на двустранния договор за реадмисия. През август властите върнаха на Турция бизнесмена Абдуллах Бююк, също издирван за връзки с Гюлен. Бююк, чийто статут на постоянно живеещ в страната бе изтекъл, през месец юли бе подал молба за политическо убежище. Молбата бе отхвърлена от вицепрезидента, но през юни Софийският апелативен съд бе отказал да екстрадира Бююк в Турция. Правозащитни организации обвиниха властите в пренебрегване на решението на съда и нарушаване на съответните процедури.

Достъп до основни услуги: През август правителството прие правила за сключване на договори за интеграция с лица с бежански статут, в които се посочват основните услуги – жилищно настаняване, образование, езиково обучение, здравни грижи, професионална квалификация и помощ за намиране на работа, до които те получават достъп, както и задълженията на отговорните институции. Към 13 юни в бюрата по труда се бяха регистрирали 61 лица с бежански или хуманитарен статут, 11 бяха намерили работа, а други 10 бяха записани в квалификационни програми.

Трайни решения: Към 25 октомври България беше приела 21 бежанци, пренасочени от Гърция, от общата квота от 1 302 души за страната.

Временна закрила: Държавата предоставяше хуманитарна закрила на лица, които не отговаряха на критериите за бежанци. Към месец август тя бе осигурила закрила на 384 души.

Раздел 3. Свобода на участие в политическия процес

Конституцията и законът дават на гражданите правото да сменят правителството си посредством редовни свободни и честни избори с тайно гласуване, основани на всеобщо изборително право.

Избори и политическо участие

Последни избори: През ноември в страната се проведеха президентски избори. Централната изборителна комисия (ЦИК) не събщи за никакви сериозни изборни нарушения, а според повечето политически коментатори изборите бяха проведени по справедлив и честен начин. „Прозрачност без граници“ посочи, че близо 77% от нарушенията са се дължали на лоша организация, 10% са били свързани с контролиран и корпоративен вот, а около 1% са били резултат от търговия с гласове. Организацията отдаде тези нарушения на слабата работа на изборителните комисии, както и на опитите на политически партии да влияят на избора на гласоподавателите. Основна тема на предизборната кампания бе миграцията от Близкия Изток, Африка и Афганистан. Повечето кандидати подчертаваха необходимостта България да подобри граничния си контрол, а някои изразяваха нежелание в страната да бъдат приемани бежанци, но отсъстваше открито расистка или екстремистка риторика.

В парламентарните избори от 2014 г. осем партии преминаха 4-процентната бариера за представителство в Народното събрание. В заключителния доклад на мисията за наблюдение към Службата за демократични институции и човешки права (СДИЧП) към ОССЕ, публикуван през януари 2015 г., се посочваше, че „бяха спазени основните свободи на изразяване, сдружаване и събиране,“ както и че новият метод за назначаване на изборителните комисии, по-активното участие на гражданското общество и подкрепата от страна на служебното правителство са допринесли за всеобщото участие и обществената ангажираност. Отбелязано бе, че новият изборителен закон осигурява добра основа за демократични избори, макар да не са взети под внимание някои от предишните препоръки на СДИЧП. Докладът посочваше също, че „широкоразпространените и повсеместни обвинения в купуване на гласове, контролирано гласуване и други изборни нередности, идващи от всички страни, разстроиха изборната кампания и оказаха отрицателно въздействие върху общественото доверие в справедливостта и честността на процеса.“

Законът забранява политическата агитация на езици, различни от българския. СДИЧП нееднократно е отбелязвала, че това изискване, както и липсата на официална информация за гласоподавателите на езиците на малцинствата, ограничава възможността им да разбират изборните правила и да участват активно в изборния процес. През 2015 г. ЦИК наложи глоба на тогавашния лидер на Движението за права и свободи Лютви Местан за агитация на турски език по време на предизборната кампания за местните избори, но Районният съд в Момчилград впоследствие отмени решението на ЦИК.

През октомври Народното събрание премахна ограничението върху броя на изборителните секции, които могат да бъдат разкривани по време на избори в чужбина, но само за страните от ЕС. По-рано през юли Народното събрание прие изменения и допълнения към Изборния кодекс, с които бе установен лимит от 35 изборителни секции, които могат да бъдат разкривани в чужда страна, но премахна някои от ограниченията в резултат на протести и петиции в интернет срещу приетите изменения.

НПО събщиша, че законите за адресна регистрация ограничават възможността на ромите, живеещи в незаконни жилища, да получат лични карти, което на свой ред им пречи да се регистрират и гласуват на избори.

В доклада на СДИЧП се отбелязваше, че не е имало наказателно преследване на отговорни лица за търговия с гласове, което е допринесло за усещането за безнаказаност и липса на отчетност. В национално представително проучване от февруари се посочваше, че 10% от подадените в местните избори през 2015 г. гласове са били купени или контролирани по друг начин. През първите шест месеца от годината прокуратурата бе започнала 125 разследвания и бе завела 99 дела, а съдът бе издал наказателни присъди срещу 110 души за нарушения, свързани с изборите. По време на предизборната кампания за президентските избори и националния референдум през ноември прокуратурата съобщи, че е получила над 230 сигнала за нарушения с цел извършване на изборни измами, но е отхвърлила 170 от тях. Започнати бяха 13 разследвания по случаи, свързани с купуване на гласове и документни измами.

Политически партии и политическо участие: Законът изисква една политическа партия да има поне 2 500 членове, за да бъде регистрирана официално. Макар конституцията да не допуска учредяването на политически партии по етнически признак, тази забрана не ограничаваше ролята на някои етнически малцинства в политическия процес, а редица партии представляваха различни етнически групи. През годината някои депутати се отказаха от партийната си принадлежност, без да губят местата си в Народното събрание.

Участие на жените и малцинствата: Не бяха налице закони или обичайни практики, които да възпрепятстват участието на жените в политическия живот при същите условия като мъжете. В Народното събрание от общо 240 депутати 46 бяха жени (19,2%). Докато турското етническо малцинство се радваше на справедливо представителство, ромите не бяха представени в достатъчна степен, особено по отношение на назначенията на ръководни постове. Етнически турци, роми и помаци (потомци на българи славяни, приели исляма по време на Османското владичество) заемаха изборни длъжности в местната власт.

Към месец октомври Комисията за защита от дискриминация бе в процес на разглеждане на случая с кмета на Кюстендил Петър Паунов, който през 2015 г. забрани на жителите на ромския квартал „Изток“ да участват в местен референдум с твърдението, че репутацията на ромите като склонни да търгуват с гласове ще дискредитира резултатите.

Раздел 4. Корупция във властта и липса на прозрачност в управлението

Макар законът да предвижда наказателноправни санкции за корупция на длъжностни лица, властите не прилагаха законовите разпоредби ефективно и длъжностни лица във всички държавни институции участваха безнаказано в корупционни практики. Корупционните практики включваха подкупи, конфликт на интереси, сложни схеми за финансово облагодетелстване, нарушения по линия на обществените поръчки и търговия с влияние.

ДАНС разследва корупционни действия на високопоставени държавни служители и други длъжностни лица. Междуведомствената работна група за борба с корупцията, създадена през март, представлява структура, в чийто състав влизат прокурори, агенти на ДАНС и полицаи, разследващи корупция по високите етажи на властта. Националният съвет по антикорупционни политики е междуведомствен орган, който разработва и прилага антикорупционни политики. Центърът за превенция и противодействие на корупцията и организираната престъпност отговаря за анализа, планирането и разработването на антикорупционни решения и политики. НПО твърдяха, че държавата не разполага с устойчиви антикорупционни механизми, а Европейската комисия направи заключението, че властите „са неспособни или не желаят да водят проактивни разследвания,“ а също и че „сериозните обвинения в

корупция и търговия с влияние в съдебната власт се вземат под внимание само след упражняване на вътрешен и външен натиск." Според НПО държавните институции не прилагат системен подход в сътрудничеството си с гражданското общество.

Корупция: През септември Българската търговско-промишлена палата съобщи, че 46% от дружествата, които са нейни членове, са признали, че са били подложени на корупционен натиск, докато други 20% посочват, че корупцията не е водила до проблеми в извършването на дейността им. Според Центъра за изследване на демокрацията в страната се е наблюдавало „върховенство на корупцията.“ В свой доклад от юли центърът посочва, че над 22% от населението е засегнато от корупция, но едва в 0,01% от случаите се стига до повдигане на обвинения. Центърът направи заключението, че корупцията е станала систематична и функционира като допълнителен данък върху публичните услуги, както и че институциите на практика са приватизирани от своите служители. През 2015 г. Народното събрание прие конституционни изменения, насочени към увеличаване на прозрачността и независимостта в ръководството на съдилищата и прокуратурите.

В годишния си доклад за 2015 г. прокуратурата посочва, че се разкриват и наказват само дребни престъпления, а общият брой на производствата във връзка с подкупи е останал нисък. Следователите не бяха в състояние да работят по случаи на корупция по високите етажи на властта, тъй като високопоставените длъжностни лица най-често се криеха зад колективни органи. Общото качество на следствените действия беше ниско, а процентът на оправдателните присъди по делата за корупция, 25%, се е увеличил. Към месец юли прокуратурата бе започнала проверки по 306 случая, а съдът бе произнесъл наказателни присъди срещу 162 лица, включително 14 присъди за лишаване от свобода без отложено изпълнение.

През май военният апелативен съд потвърди десетгодишната присъда на бившия директор на националното разузнаване Кирчо Киров за финансови злоупотреби в размер на 4,7 милиона лева, но през ноември Върховният касационен съд постанови, че съдът от по-долната инстанция е допуснал процесуални грешки в оценката на доказателствата и върна делото за повторно гледане от различен съдебен състав.

В случаи на корупция бяха намесени и съдебната система, и полицията. През месец април Върховният касационен съд се произнесе окончателно по случая със съдията от Велико Търново Славчо Петков, като го осъди на четири години лишаване от свобода за това, че е взел подкуп от обвиняем в размер на 25 000 лева. През февруари властите задържаха петима служители на гранична полиция от Свиленград по обвинения във вземане на подкупи от трафиканти, прекарвали мигранти от Турция за Западна Европа. Към месец септември разследването все още не беше приключило.

По данни на наблюдаващата организация Програма Достъп до информация, едва 36% от публичните институции са спазвали законовото изискване да публикуват декларациите за конфликт на интереси на своите служители.

Деклариране на имущество: Законът задължава лицата, заемащи висши държавни длъжности, да декларират публично обстоятелства, при които биха могли да бъдат обвинени в използване на служебното си положение за лично облагодетелстване. Сметната палата заверяваше и извършваше текущо проследяване на тези декларации. На висши държавни служители, неподдали декларация за публичност на имуществото си, могат да бъдат налагани глоби в размер до 1 500 лева и до 5 000 лева в случай на повторно нарушение.

Публичен достъп до информация: Законът предоставя правото на публичен достъп до информация, свързана с държавни институции, като списъкът с изключения е

достатъчно малък, и посочва основанията за непредоставяне, както и разумни срокове за отговор и такси за обработка. Предвидени са административни санкции за неспазване на разпоредбите и механизъм за обжалване и преразглеждане на отказите за предоставяне на информация. С влезлите в сила през януари законови изменения и допълнения броят на категориите информация, които държавните ведомства са задължени да публикуват в интернет, се увеличава от 4 на 17, а за правителството става задължително да поддържа портал за отворени данни. НПО се оплакаха, че властите не прилагат закона ефективно и равнопоставено. Съдилищата предоставяха по-голям достъп до информация, свързана с държавни институции, но властите изпълняваха техните решения изборително. НПО настояваха за нуждата от централен независим орган за надзор по спазване на закона, прилагане на единни практики и налагане на санкции при нарушения.

Раздел 5. Отношение на правителството към разследвания на международни и неправителствени организации по твърдения за нарушения на човешките права

Редица местни и международни правозащитни организации като цяло осъществяваха дейността си без ограничения от властите, като разследваха и публикуваха разкритията си по случаи, свързани с човешките права. Правозащитни наблюдатели съобщаваха за нееднаква степен на съдействие от страна на различни представители на националната и местните власти. Все по-често се използваше публична реторика, насочена срещу правата на човека и работата на НПО. Някои политически партии, граждански движения и медии настояваха за закриването на определени НПО, тъй като получавали финансиране от чуждестранни донори. През 2015 г. прокуратурата прекрати едногодишното разследване на четирима граждански активисти от Протестна мрежа, обвинени във финансови измами и неплащане на данъци и осигуровки. Активистите бяха убедени, че властите са предприели тези мерки срещу тях като форма на тормоз заради ролята им в антиправителствени протести.

Държавни институции за защита на правата на човека: Омбудсманът разглежда жалбите на граждани във връзка с нарушения на техните права и свободи. Той може да изисква информация от властите, действа като посредник при решаване на спорове, дава предложения за преустановяване на съществуващи практики, предоставя информация на прокуратурата и сезира Конституционния съд с цел отмяна на противоконституционни законови разпоредби.

Към месец октомври институцията на омбудсмана бе получила двойно по-голям брой жалби – 8 100 спрямо 4 069 за същия период през 2015 г. Преобладаващата част от тях се отнасяха до практиките на фирмите за комунални услуги и телекомуникационните дружества по събиране на дългове и липсата на справедлив процес при тях, програмите за социално подпомагане и имуществени проблеми, в това число принудително изваждане от жилища. В определени случаи властите предприемаха мерки във връзка с препоръки на омбудсмана, като коригираха свои практики и нормативни разпоредби.

Комисията за защита от дискриминация е независим специализиран орган за предотвратяване на дискриминацията, защита от дискриминация и гарантиране на равни възможности.

Една от постоянните комисии на Народното събрание се занимава с вероизповеданията и правата на човека.

Раздел 6. Дискриминация, обществено насилие и трафик на хора

Жени

Изнасилване и домашно насилие: Законът криминализира изнасилването и, като правило, властите прилагат разпоредбите му, когато за престъплението е било съобщено. Присъдите за изнасилване са от две до осем години лишаване от свобода, или от три до десет години, ако жертвата не е навършила 18 години или е кръвна роднина. Когато изнасилването е довело до тежка телесна повреда или опит за самоубийство, присъдата е между 3 и 15 години лишаване от свобода, а ако жертвата е малолетна – от 10 до 20 години.

Макар властите да имаха възможност да преследват наказателно изнасилването между съпрузи, те рядко се възползваха от нея. Според Алианса за защита от насилие, основано на пола, законът не криминализира всички форми на насилие срещу жени и държавата не прилага последователни политики с адекватно финансиране за предотвратяване и защита на жените от насилие. По данни на Националния статистически институт броят на присъдите по случаи на сексуални отношения с малолетни през 2015 г. е намалял с 31% спрямо 2014 г. и с 80% спрямо 2011 г. На 3 март в София се проведе четвъртото ежегодното събитие „Извърви километър в нейните обувки“ за повишаване на информираността във връзка с домашното насилие, сексуалните посегателства и сексизма.

Законът определя като домашно насилие всеки акт, или опит за такъв, на сексуално насилие или физически, психологически, емоционален или икономически натиск върху членовете на семейството на лицето или между лица, живеещи на съпругески начала. Той дава на съда правото да налага глоби, да издава ограничителни заповеди или такива за принудително извеждане от жилището, или да изисква специализирано психологическо консултиране. Неспазването на ограничителна заповед може да доведе до лишаване от свобода до три години или глоба в размер на 5 000 лева. Според данни от проведено през септември съвместно проучване на три НПО (фондация „Партньори-България“, Център за изследване на демокрацията и Академия по права на човека) 40% от полицейските служители и 30% от социалните работници смятат, че домашното насилие се е увеличило през последните няколко години. През месец юни анализ на фондация „Джендър алтернативи“ установи, че 99% от случаите на нарушени ограничителни заповеди са приключили с осъдителни присъди, но съдът е налагал минимални наказания, предимно вследствие на споразумения между защитата и обвинението, което се възприема като омаловажаване на тежестта на домашното насилие като престъпно деяние, както и на важността на ограничителните заповеди.

Според проучване на Центъра за изследване на демокрацията между 70% и 80% от случаите на домашно насилие остават без подаване на жалба. През месец април доклад на фондация „Български център за джендър изследвания“ посочи, че сред ромските жени тези случаи достигат 90% поради страх и липса на семейна и институционална подкрепа.

Фондация „Асоциация Анимус“ поддържаше безплатна гореща телефонна линия за жени в криза, финансирана с двегодишна държавна субсидия. Към месец септември горещата линия бе работила с 1 166 клиенти, включително 790 жертви на домашно насилие и 13 на сексуално насилие. Операторът на горещата линия изрази загриженост от факта, че финансирането стига за поддържане на линията по 12 часа на ден, но не и денонощно. Фондация „Асоциация Анимус“ и други НПО предоставяха краткосрочна закрила и психологическо консултиране на жертви в 20 кризисни центъра и убежища в цялата страна.

Полицията и социалните работници насочваха жертвите на домашно насилие към убежищата, поддържани от НПО, но НПО се оплакваха, че местните власти рядко

предоставят финансова подкрепа за покриване на текущите им разходи. Държавата осигурява стандартно годишно финансиране на кризисните центрове в размер на 8 251 лева на клиент, а на центровете за социално подпомагане по 2 865 лева на клиент. Организациите за защита на правата на жените продължаваха да настояват, че държавата няма сериозни политики в сферата на равенството между половете и домашното насилие, въпреки ежегодното приемане на план за действие и в двете области.

Сексуален тормоз: Законът определя сексуалния тормоз по-скоро като специфична форма на дискриминация, отколкото като наказателноправно нарушение, въпреки че прокурорите могат да установяват случаи, в които сексуалният тормоз включва и принуда. Ако бъде преследван като принуда, сексуалният тормоз е наказуем с до шест години лишаване от свобода.

Тормозът продължи да бъде недоотчитан проблем. Комисията за защита от дискриминация съобщи за седем жалби за сексуален тормоз, получени към месец октомври, което е повишение спрямо единствената жалба, получена за същия период през 2015 г. През май полицейска служителка заведе дело срещу заместник-главния прокурор Борислав Сарафов за оказан ѝ натиск във връзка с водени от нея следствени действия, при което същият използвал вулгарен и сексистки език и я заплашвал с неправомерно наказание в присъствието на други прокурори и полицейски служители. Впоследствие служителката оттегли иска си „в духа на добрата воля и разбирателството,“ като обясни, че Сарафов се бил извинил за нанесената обида. Висшият съдебен съвет и инспекторатът към него заявиха, че нямат основания за предприемане на дисциплинарни мерки по случая.

Репродуктивни права: Като правило властите спазваха правото на двойките и лицата да вземат решения относно броя, интервала и времето на раждане на своите деца, да управляват репродуктивното си здраве и да имат достъп до информацията и средствата, необходими за тази цел, без да бъдат подлагани на дискриминация, принуда и насилие. В бедните селски райони и маргинализираните общности жените имаха по-ограничен достъп до контрацепция поради бедност и необразованост. Професионалната грижа при раждане в някои случаи не беше налична в пълна степен заради липса на здравно осигуряване.

Дискриминация: Макар законът да дава на жените същите права като на мъжете, включително на равно заплащане за еднакъв труд, жените срещаха известна дискриминация по отношение на икономическото участие и политическото овластяване (виж раздел 7.г.).

През април Народното събрание прие Закон за равнопоставеност на жените и мъжете, който постановява равни възможности във всички сфери на обществения, икономическия и политическия живот, равен достъп до всички обществени ресурси, равностойно третиране и изключване на дискриминацията и насилието въз основа на пола, балансирано представителство на мъжете и жените във всички власти и преодоляване на стереотипите, основани на пола. Със закона се създава Национален съвет по равнопоставеност между жените и мъжете, който се оглавява от министъра на труда и социалната политика и представлява консултативен и координационен орган между централната и местната власт и гражданското общество. Половината от министрите в кабинета бяха жени, но в същото време жени бяха едва 9% от общинските кметове. Някои ромски общности следваха патриархални традиции, ограничаващи участието на жените в публичния, икономическия и социалния живот.

Деца

Регистрация при раждане: Гражданството произтича от родителите на лицето. Законът изисква регистрация на всички раждания в срок до седем дни, без да прави разлика между момчета и момичета. Властите обаче не регистрираха деца, родени от лица, търсещи убежище, докато майката не получи бежански или хуманитарен статут.

Образование: Държавното образование е всеобщо и задължително до 16-годишна възраст, както и безплатно до 12 клас, но властите не прилагаха ефективно изискванията за посещаване на училище. По данни на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) и НПО 23,2% от ромските деца не посещаваха училище.

Насилие срещу деца: Насилието срещу деца продължаваше да бъде проблем. През месец април омбудсманът отчете нарастване на броя на сигналите за насилие срещу деца в училище с над 100% спрямо предходната година. ДАЗД установи, че броят на сигналите за насилие срещу деца за 2015 г. е същият, както за предходната година. Държавата разполага с междуведомствен координационен механизъм за деца жертви или в риск от насилие. Целта на механизма е да осигури сътрудничество при кризисни интервенции, но изпълняващите екипи се оплакваха от липса на достъп до социални услуги, както и на квалифицирани специалисти в редица общини. Според фондация „Асоциация Анимус“ откритото говорене за сексуално насилие срещу деца е останало социално табу.

През януари по сигнал на омбудсмана Върховната административна прокуратура разпореди проверки във всички възпитателни училища, при което бяха разкрити случаи на физическо и психологическо насилие и унижително отношение към деца от страна на служителите. Подобни проверки през 2014 г. разкриха аналогични нарушения и прокуратурата стигна до извода, че предприетите от властите мерки не са били ефективни.

НПО продължиха да настояват за затваряне на всички поправителни институции за непълнолетни и малолетни, както и за реформа в системата за детско правосъдие, която датира от 1958 г.

Държавата финансираше поддържана от НПО 24-часова безплатна телефонна линия, на която децата можеха да се обаждат за психологическа консултация, информация и подкрепа, както и да съобщават за насилие. Поради нарасналия брой на обажданията, властите увеличиха броя на психолозите, обслужващи линията, от трима на четирима, като по този начин стана възможно да се отговаря на всяко второ, вместо на всяко трето обаждане. През първите осем месеца на годината психолозите, работещи на телефонната линия, бяха получили близо 60 000 обаждания и провели 6 684 консултации, от които 76% с деца, а останалите с родители. Над 8% от обажданията се отнасяха до насилие срещу деца, като по-голямата част от обажданията се са били възрастни, търсещи помощ от името на деца. Психолозите насочиха 360 случая на деца в риск към органите за закрила на детето. Близо една трета от тях се отнасяха до деца от селски райони, където достъпът до обществени услуги и програми е затруднен заради отдалечеността и недостатъчното финансиране. НПО изразиха загриженост от факта, че в редица случаи социалните работници, водени от противоречиви законови разпоредби, предпочитат да изведат детето от дома, в който се упражнява насилие, и да го изпратят в институция, вместо да изведат от там родителя-насилник.

По данни на Националния статистически институт броят на децата, регистрирани в детска педагогическа стая, се е увеличил с 15% през 2015 г., достигайки 2 849. Най-честите причини за регистрация са бягство от дома, употреба на наркотици, скитничество и просяка.

Ранен и принудителен брак: Минималната възраст за встъпване в брак е 18 години. В изключителни случаи лице може да сключи брак на 16 години с разрешение на районен съд. По данни на Националния статистически институт през 2015 г. е имало 481 брака на момичета под 18-годишна възраст, или 1,7% от всички бракове, с което се продължава тенденцията към нарастване след 2009 г., когато делът им е бил 0,6%. В допълнение 2 767 деца са били родени от майки на възраст между 15 и 17 години, както и 294 от майки под 15 години. Към месец юли имаше присъди срещу 68 души в период от пет години за съжителство на семейни начала с лица под 14-годишна възраст, което е наказуемо по закон с от две до пет години лишаване от свобода; 63 от тези присъди обаче бяха условни.

НПО критикуваха властите, че разглеждат ранните бракове и произтичащото от тях ранно родителство по-скоро като етнически ромски проблем, отколкото като проблем, свързан с пола, но признаваха, че детските бракове са преобладаващо проблем в ромската общност и водят до отпадане от училище, ранни раждания, лоши родителски грижи и разпространение на бедност. През февруари Детският фонд на ООН (УНИЦЕФ) публикува доклад, в който се отбелязва, че броят на детските бракове и ранните раждания в ромската общност е намалял през изминалите 10 години, но броят на ромските момичета, раждащи второ или трето дете, макар и по-нисък, е останал значителен. Законът предвижда непарични помощи за непълнолетни майки с цел предотвратяване на родителска небрежност. Ако обаче непълнолетният родител продължи да посещава училище, семейството му има право да получи пълната стойност на надбавките като еднократна сума.

Сексуална експлоатация на деца: Наказателният кодекс прави разграничение между склоняване на деца към проституция, за което предвижда от две до осем години лишаване от свобода и глоба от 5 000 до 10 000 лева, и трафик на деца с цел сексуална експлоатация, за което предвижда от три до десет години лишаване от свобода и глоба от 10 000 до 20 000 лева. Минималната допустима от закона възраст за секс по взаимно съгласие е 14 години. Законът забранява детската порнография и предвижда за нарушителите до шест години лишаване от свобода и глоба до 8 000 лева.

Разселени деца: Към 28 септември Държавната агенция за бежанците беше получила молби за убежище от 1 857 непридружени малолетни и непълнолетни и бе предоставила бежански статут в шест случая и хуманитарен в още шест. Във всеки един момент в приемателните центрове за бежанци имаше средно по 150 непридружени малолетни. Омбудсманът съобщи, че властите регистрират непридружените малолетни лица като роднини на други семейства, търсещи убежище, за да избегнат законовата забрана върху задържането им. В резултат на това, вместо да получат специализирана помощ и закрила, малолетни лица са били настанявани в центрове за задържане на възрастни. В доклада на омбудсмана се казваше още, че бежанските центрове не отговарят на минималните изисквания за настаняване на непридружени малолетни и непълнолетни.

Деца в институции: Към месец февруари държавата беше закрила всички институции за деца с увреждания. До края на август бяха закрити шест институции за деца без родители и една за медико-социални грижи, като част от плана за закриване на всички институции до 2025 г. и замяната им с алтернативни грижи в общността. НПО критикуваха системата на финансиране на новите центрове, по която заплащането става на дете на ден, тъй като ги мотивира да запълват капацитета си максимално, без оглед на индивидуалните нужди на децата. В допълнение НПО критикуваха и процеса на деинституционализация, като отбелязаха, че новите центрове пресъздават атмосферата на по-големите институции и служат като „окончателна дестинация“ за децата, вместо да развиват самостоятелността и уменията им за социално включване. Проучване от месец ноември 2015 г. показва висока степен на обществена нетърпимост към настаняването на деца в институции вместо

интеграцията им в обществото, както и към стигматизацията на деца с интелектуални увреждания. Българският хелзинкски комитет изрази загриженост, че въпреки политиката си на деинституционализация, държавата продължава да праща деца в институции.

По-голямата част от децата в държавни институции не бяха сираци; съдът пращаше в институции деца, ако прецени, че семействата им не са в състояние да им осигурят адекватни грижи. Властите продължиха да проверяват институциите и новите центрове, като установиха лоши практики и малтретиране на настанените в тях деца. Така например през февруари министърът на образованието и науката уволни директора на възпитателното училище интернат в с. Подем след препоръка от Държавната агенция за защита на детето въз основа на доклад на омбудсмана за насилие и тормоз в училището. Последваща внезапна проверка на омбудсмана през септември установи, че въпреки промените в ръководството, персоналет продължава да налага произволни наказания, а също и че е налице насилие между учениците.

Международно отвлечане на деца: Страната е ратифицирала Хагската конвенция от 1980 г. за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца. За повече информация виж *Годишния доклад на Държавния департамент за международното отвлечане на деца* на travel.state.gov/content/childabduction/en/legal/compliance.html.

Антисемитизъм

Преброяването от 2011 г. установи 1 130 евреи в страната. Местните еврейски организации оценяваха реалния брой на 5 000.

В сайтовете на социалните мрежи, както и в коментари към статии, публикувани в онлайн медиите, продължи редовно да се появява антисемитска реторика. Еврейските организации посочиха, че през годината не е имало крайни прояви на антисемитизъм, но останаха загрижени от бездействието и пасивността на политическите лидери в борбата с дребни и символични актове. Те се оплакаха, че властите са престанали да обръщат внимание на групите от запаленковци, показващи нацистки символи по време на футболни мачове, или ги третират като спортно хулиганство, а не като престъпления от омраза. Според „Бней Брит“ – България се упражняваше натиск на най-високо политическо ниво за пренаписване на историята на Холокоста. Еврейските организации поискаха извинение от вестник „Сега“, който през септември публикува цяла страница с еврейски хумор, включващ обидни епитети и карикатури. Като се възползваха от антибежанските настроения, определени националистически медии в интернет и паравоенни организации за „лов на мигранти“ разпространяваха твърдения, че евреите били виновни за бежанската криза.

През февруари кметът на София отказа да разреши провеждането на демонстрация в памет на личността от Втората световна война, генерал Христо Луков, известен с антисемитските си възгледи и пронацистките си действия. Макар това решение да не възпря провеждането на събитието, то успя да ограничи участието в него и мащаба му.

На 4 октомври Дянко Марков заведе дело срещу журналистката Юлиана Методиева от правозащитния сайт „Маргиналия“, след като в статията си „Внимавайте с антисемитите, могат да ви осъдят“ тя го беше описала като „виден антисемит“. През февруари Софийският градски съд прекрати заведеното през 2015 г. от Марков дело срещу редактори и членове на надзорния съвет на „Маргиналия“. Сайтът беше публикувал декларация, реагираща на поканата към „антисемита Марков“ да участва в събитие в Европейския парламент, представящо го като „несломим дух“ в борбата с комунизма. Според журналистите Марков бил член на антисемитската организация

Съюз на българските национални легиони, подкрепила депортирането на евреите през Втората световна война.

Трафик на хора

Виж Доклад за трафика на хора на Държавния департамент на www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

Хора с увреждания

Законът забранява дискриминацията срещу хора с физически, сензорни, умствени и психически увреждания при наемането на работа, образованието, транспорта, здравеопазването, съдебната система и други услуги, предоставяни от държавата. Властите не прилагат ефективно тези разпоредби. Те насочваха усилията си предимно към осигуряването на пенсии за инвалидност, социални услуги и институционална грижа, но не разполагаха с достатъчно средства за адаптиране на инфраструктурата и изпълнение на активни политики за подобряване на информираността на обществото. Специализирани медицински комисии (ТЕЛК) оценяваха здравния статус и степента на намалена трудоспособност, за да определят дали дадено лице има увреждане.

НПО критикуваха държавата за липса на достъп за хората с увреждания до информация и комуникации, като посочваха, че има само една емисия новини с жестомимичен превод, а властите не предоставят информация на брайлово писмо. Според омбудсмана държавата не е полагаше достатъчно усилия да интегрира хората с увреждания в обществото, с което да им позволи да водят независим живот. Продължаваше обществената дискриминация срещу хората с увреждания. По данни на Комисията за защита от дискриминация броят на жалбите за дискриминация във връзка с достъпност на инфраструктурата и наемане на работа се е увеличил.

Макар законът да изисква улеснен достъп до сгради за хората с увреждания, прилагането му при някои нови благоустройствени проекти, както и при съществуващи неремонтирани сгради, изоставаше. НПО настояваха, че инфраструктурата на общественния транспорт е недостатъчно достъпна, дори и в някои от новоизградените или обновени обекти, като отбелязаха, че подлезите, осигуряващи достъп до спирките, не са оборудвани с асансьори, а рампите са прекалено стръмни. През юни Върховният административен съд потвърди решението на съда от по-ниската инстанция, че Народното събрание осъществява дискриминация срещу хората с увреждания, като не им осигурява адекватен достъп.

Законът насърчава наемането на работа на хора с увреждания, като предоставя на работодателите субсидия, покриваща от 30 до 50% от разходите за осигуряване, както и тези по адаптиране и оборудване на работните места съобразно нуждите им. Съгласно доклад на правителството, излязъл през месец юни, през 2015 г. Агенцията за социално подпомагане е осигурила работа на 44% от регистрираните лица с трайни увреждания. НПО критикуваха системата на ТЕЛК и настояваха тя да бъде заменена с индивидуално оценяване на способността на всеки човек с увреждане да дава своя принос в обществото. Те посочиха, че системата квалифицира хората с увреждания като „негодни за работа“ и по този начин ги обрича на бедност. По данни на Националния статистически институт през последните пет години броят на хората, получаващи инвалидни пенсии, се е утроил, а броят на децата с увреждания е нараснал два пъти. НПО твърдяха, че увеличението и на двата показателя не е в резултат от влошаване на общественото здраве, а е по-скоро следствие от корупцията в системата, по която ТЕЛК вземат решенията за степента на инвалидност, което пък е предпоставка определени лица да получават финансови

помощи. Имаше и сигнали за дискриминация срещу хора с увреждания при труд и наемане на работа (виж раздел 7.г.).

Инфраструктурата на страната не предоставяше на хората с увреждания адекватен достъп до образование, здравеопазване и социални услуги. Лицата с психически и физически увреждания често биваха отделяни от останалата част от обществото и настанявани в институции, разположени в отдалечени райони, което възпрепятстваше наемането на квалифициран персонал и затрудняваше навременния достъп до медицинска помощ. По данни на Националния статистически институт близо 18% от учащите се със специални образователни потребности се обучаваха в 64 „специални училища“, а останалите посещаваха нормални училища. Обучаващите се в специални училища получаваха дипломи, които образователните институции на следващо ниво не признаваха за валидни с оглед продължаване на образованието им. Образователната система предоставяше на учениците с увреждания и „смесено“ образование, съчетаващо нормални занятия с такива, специално ориентирани към нуждите на отделния ученик. По данни на Евростат 45% от децата с увреждания със специални образователни нужди са отпаднали от училище. НПО отдаваха високата степен на отпадане на факта, че училищата не отговарят на техните специфични образователни нужди. Според НПО и Държавната агенция за закрила на детето преобладаващата практика да се гледа на децата с увреждания като на медицински проблем, липсата на включваща социална среда и недостатъчната помощна инфраструктура са допринасяли за институционализацията.

Въпреки някои поетапни подобрения, условията в 79-те институции в страната за хора с умствени, физически и сензорни увреждания останаха лоши. НПО критикуваха държавата за това, че не върви към включващ, ориентиран към общността модел на образование, социализация и здравни грижи за хората с увреждания. В допълнение те критикуваха и процеса на деинституционализация, който премества голям брой деца и възрастни с увреждания от институциите и ги настанява в по-малки групови жилища, но запазва институционалния подход към грижата.

Законът предвижда специални мерки за достъп на хората с увреждания до изборителните секции, в това число и мобилни изборителни урни. НПО посочиха, че липсата на достъп до сградите, в които се помещават изборителните секции – предимно училища и детски градини – е обезсмислила тези мерки. Централната изборителна комисия призна, че празнотите в закона и лошото планиране са довели до невъзможност да се осигурят мобилни урни навсякъде, където са били поискани, по време на президентските избори и референдума на 6 ноември.

Междуведомственият съвет за интеграция на хората с увреждания отговаря за разработването на политики за тяхното подпомагане. Министерство на труда и социалната политика, в лицето на своята Агенция за хората с увреждания, отговаря за защитата на техните права, като за тази цел работи с национално представени организации, подпомагани от държавата. Някои НПО критикуваха съществуващия модел, като предлагаха вместо да се прилагат формални критерии като териториално представителство и брой членове, държавата да обяви състезателни и прозрачни тръжни процедури, по които НПО да могат да кандидатстват. В допълнение те настояваха, че финансирането за предоставяне на услуги трябва да бъде отделено от финансирането за застъпничество и изграждане на капацитет. Те продължиха да изразяват загриженост във връзка с факта, че структурата на насърчаване поставя като приоритет националното представителство пред ефективното застъпничество, както и че липсата на прозрачност по отношение на финансовата и друга подкрепа за национално представените организации засяга тяхната независимост.

Национални, расови и етнически малцинства

По данни от преброяването от 2011 г. в страната имаше 325 345 роми – по-малко от 5% от населението и 588 318 етнически турци – близо 9% от населението.

Наблюдателите твърдяха, че тези цифри са неточни, тъй като над 600 000 души не са отговорили на въпроса за етническата си принадлежност, а в повечето ромски общности длъжностните лица не са извършили надлежно преброяване, като вместо това са боравили с допускания или изобщо не са включили данни за ромите.

Обществената дискриминация и масовите предрасъждъци срещу ромите и други малцинствени групи останаха проблем. Според НПО, въпреки политиките за ромска интеграция, включени в редица официални документи като например Националната стратегия за интегриране на ромите от 2011 г., властите нямаха воля, капаците или ресурси за изпълнението им. По мнение на НПО на местно ниво имаше успешни практики за ромско включване, но държавата не е успявала да ги възпроизведе на национално равнище. Медиите описваха ромите и други малцинствени групи с дискриминационен и обиден език. Националистическите партии от рода на Атака и Патриотичен фронт провеждаха политическите си кампании въз основа на силни антиромски, антитурски и антисемитски лозунги и риторика.

НПО обвиняваха правителството в нежелание да предприеме мерки срещу антиромските нагласи и езика на омразата. По данни от проучване на Институт „Отворено общество“ ромите са ставали най-често обект на език на омразата, като съставляват 92% от случаите. През юли Комисията за защита от дискриминация наложи глоба в размер на 1 000 лева на главния редактор на вестник „Атака“ и на автора на две статии за използване на обидни квалификации, когато става дума за роми, извършили престъпления. НПО критикуваха това решение, тъй като в него не се отчита, че умишленото описване на ромите като престъпници е равностойно на налагане на етнически стереотип по отношение на престъпността. Политици и изтъкнати фигури с влияние върху общественото мнение продължиха да изразяват публично расистки и ксенофобски възгледи. През юни депутатът Красимир Каракачанов, лидер на Вътрешната македонска революционна организация и един от лидерите на Патриотичен фронт, заяви, че цели региони в страната страдат от агресията на „циганите, [които] ежедневно мародерстват, бият, грабят и насилват стари хора.“ През март професорът по математика и редовен участник в дискусиионни телевизионни предавания Михаил Константинов заяви, че мигрантите от Сирия и Ирак не били бежанци, а престъпници, които следва „да се третират другояче,“ понеже са „друг биологичен вид,“ „възпитани по съвсем друг начин, с друг вид ценности, ако изобщо можем да ги наречем ценности.“

Липсата на наказателно преследване на престъпленията от омраза остана проблем, също както и малките и условни присъди. На 5 ноември 30-годишният Иван Николов уби възрастна ромска двойка в дома ѝ в Пазарджик. След ареста му Николов заяви пред властите, че бил подтикнат от видеоклип на патриотична песен, качен в социалните медии, като решил, че клипът го призовава „да тръгне и да убива цигани.“ Към месец декември разследването продължаваше и Николов беше в ареста.

На 11 юли Пазарджишкият окръжен съд, след като прие споразумение между защитата и обвинението, осъди 24-годишния Ангел Калеев на 11 месеца условно за нападение по етнически подбуди. На 18 април Калеев преби 17-годишния ром Митко Йонков, след като Йонков му казал, че двамата са равни въпреки различния си етнос. Калеев сам засне побоя и го качи в интернет.

Много роми продължиха да живеят в ужасяващи условия. По данни от проучване от 2013 г. по поръчка на правителството средното ромско жилище е с площ от едва 28

кв. м, но въпреки това в 55% от жилищата живеят повече от петима обитатели, а само 4% от тях имат документ за собственост. В допълнение проучването установи, че в 28% от жилищата няма електричество, 34% са без вода, а в 62% липсва канализация. Няколко общини, в това число и Стара Загора, продължиха да издават заповеди за разрушаване на незаконно построени къщи, основно обитавани от роми, но без да осигурят адекватен алтернативен подслон. През юли общинските власти в Стара Загора предприеха извеждане на 150 лица и разрушаване на техните 26 къщи, построени както на общинска, така и на частна земя. Кметът заяви, че принудително изведените от жилищата им лица не били местни и едва неотдавна били пристигнали от други населени места, поради което общината нямала ангажимент към тях.

През месец май, в резултат на избухнала свада между трима етнически българи и четирима роми в Раднево, тримата българи бяха приети в болница в тежко състояние, а ромите бяха арестувани и обвинени в опит за убийство. Инцидентът разпали антиромски протести, като исканията бяха за разрушаване на всички незаконни постройки в града. Протестиращите, към които се присъединиха и футболни запалянковци, влязоха в сблъсък с полицията, пристигнала да охранява ромската махала, при което по-голямата част от живеещите там жени и деца я напуснаха от страх. Редица правозащитни организации осъдиха разрушаването, като обвиниха властите, че се занимават единствено с ромските къщи, въпреки големия брой други незаконни постройки из цялата страна. По данни на сдружение „Инициатива за равни възможности“ властите не прилагаха еднакви критерии при разрушаването, като в случая с ромите са ги принуждавали да напуснат и разрушавали единствените им жилища, но когато собствениците на незаконни имоти са етнически българи, са разрушавали само второстепенни, нежилищни постройки като огради или гаражи. Организацията разкритикува властите и затова, че не осигуряваха адекватна защита или алтернатива за останалите без дом, и заяви, че евикциите са имали за цел упражняване на тормоз върху ромското население.

Законът забранява етническата сегрегация в многоетническите училища и детски градини, но допуска изцяло сегрегирани училища. Ромските деца често посещаваха практически сегрегирани училища, където качеството на образованието бе занижено. Според проучване на НПО 75% от ромските ученици учат в сегрегирана среда. Имаше случаи на български ученици, напускащи десегрегирани училища, които по този начин отново ставаха сегрегирани. Законът изисква училищата да изготвят програми за интеграция, насочени към учениците от уязвими групи, с цел предотвратяване на отпадането от училище и въвеждане на стандарти за межкултурно образование.

Проекти на НПО, насочени към намаляване на броя на отпадащите сред ромските ученици, доведоха до показатели, които на много места бях под 1% от учениците в началните училища (първи до четвърти клас). Задържането в училище на ромските ученици над 12-годишна възраст остана проблем за държавата, която не разполагаше и с ефективни програми за повторно включване на вече отпаднали ученици. През юли министърът на образованието и науката докладва пред Народното събрание, че само 1% от ромските деца, записани в първи клас, завършват дванайсети, а едва 12% завършват пети клас. В свой доклад от февруари УНИЦЕФ посочи ранните бракове като един от основните фактори за отпадане от училище, като отбеляза, че 54% от омъжените непълнолетни ромски момичета имат само основно или по-ниско образование. Редица ученици бяха демотивирани и отпадаха рано от училище заради враждебна или равнодушна училищна среда. Според оценка на Ромския образователен фонд през 2015 г. 25% от учителите са били на мнение, че ромските ученици трябва да учат в сегрегирани училища, а 20% са били убедени, че децата от различни етноси имат различни способности.

Ромите бяха подложени на дискриминация при наемане на работа и труд (виж раздел 7.г.).

Достъпът до здравеопазване продължи да бъде проблем. По оценка в проучване на правителството от 2013 г. 30% от ромите не са били записани при общопрактикуващ лекар (т.е. не са били здравноосигурени), а 79% са нямали достъп до зъболекар. В допълнение качеството на медицинското обслужване, предоставяно на ромите, е било силно занижено. Проучването установи също, че две трети от тях не отговарят на условията за социално осигуряване, което би се отразило на бъдещото им пенсиониране и достъпа им до здравни и социални услуги. Националната мрежа на здравните медиатори продължи да функционира като успешен модел на партньорство с националните и местните власти с цел справяне с липсата на достъп на ромите до здравни услуги. Към месец септември над 130 здравни медиатори бяха назначени на пълен щат в 72 общини за работа с високорискови и уязвими групи.

Обществено насилие, дискриминация и други актове на насилие въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност

Законът забранява дискриминацията въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност, но властите не прилагаха ефективно тази забрана.

Макар сигналите за насилие срещу хора от ЛГБТИ общността да бяха редки, социалната дискриминация, особено при наемането на работа, остана проблем. Повечето хора от ЛГБТИ общността не разкриваха сексуалните си предпочитания пред своите семейства от страх да не прекъснат взаимоотношенията си с близките. НПО посочваха, че е обичайно за хора, за които се подозира, че са хомосексуални, да бъдат уволнявани, като същите не са склонни да търсят правата си в съда от страх да не бъдат открито посочени като представители на ЛГБТИ общността.

На 18 юни в центъра на София се проведе деветият ежегоден прайд парад. Както и в предходни години, Българската православна църква отново направи изявление, че „решително се противопоставяме на опитите да се представи и наложи греховната тенденция като норма в нашето общество, като повод за гордост и пример за подражание.“ Общинските съветници от Атака и Вътрешната македонска революционна организация призоваха кмета на София да забрани парада, тъй като бил „политически митинг с политически искания и осъществяването му е покушение срещу традиционните български ценности, морала, добрите нрави и провокация срещу семейството.“ Парадът привлече близо 2 000 участници, но общината разреши едновременно провеждане на контрасъбитие с близо 100 участници, като маршрутите на двете шествия се пресичаха на няколко места. В един случай двама мъже се промъкнаха сред участниците в прайд парада и се опитаха да изтръгнат знаме в цветовете на дъгата от ръцете на един от тях. Трима от противниците на парада заплашиха двойка, напускаща партито, организирано след шествието, при което един от нападнатите използва лютив спрей за самозащита. Четири лица, включително въпросната двойка, бяха задържани за кратко от полицията и според организаторите на прайда полицаите не предприели нищо, за да защитят двойката на тръгване от партито, въпреки подигравките и заплахите, отправени от събралата се отвън група от противници на парада.

Социална стигма във връзка с ХИВ и СПИН

Според националната програма за контрол и превенция на ХИВ „въпреки огромния медицински напредък в лечението на ХИВ, много малко е постигнато за преодоляване на стигмата и дискриминацията [свързани с него]. Отрицателните обществени нагласи оказват силно въздействие върху хората с ХИВ/СПИН. Стигмата и дискриминацията, свързани с ХИВ/СПИН, са основните предизвикателства пред

социалната реинтеграция на хората с ХИВ и представляват значително препятствие пред получаването на необходимото лечение, грижа и подкрепа. "

Имаше сигнали за пациенти с ХИВ/СПИН, поставени при неадекватни условия в медицинските заведения, както и за дискриминация поради отказ на някои лекари да ги лекуват поради страх от заразяване с болестта. Като правило пациентите не оспорваха такива прояви в съда заради социалната стигма, свързана с ХИВ/СПИН. Близо една пета от ХИВ-позитивните пациенти съобщаваха, че крият състоянието си, за да получат спешна медицинска помощ или да избегнат прехвърляне в специализирано отделение, където може да не получат адекватна грижа.

Други форми на обществено насилие и дискриминация

В сутрешните часове на 27 октомври двама мъже нападنا председателя на Българския хелзинкски комитет Красимир Кънев в центъра на София, нанасяйки му дребни телесни повреди. Редица правозащитни организации и активисти заявиха, че инцидентът е следствие от атмосферата на позволен и ширещ се език на омразата и способства извършването на насилнически действия, като призоваха властите да разкрият и накажат извършителите във възможно най-кратки срокове. Към месец ноември по случая се водеше разследване.

През октомври и ноември в цялата страна се проведеха редица протести срещу мигрантите. На 7 октомври повече от 300 души участваха в протестно шествие в София срещу „незаконните мигранти“. Протестиращите скандираха „Умрете, мигранти!“, „Българийо, събуди се!“ и „България за българите!“, и призоваваха за оставка на правителството. Някои от тях заявиха пред медиите, че безделничещите около приемателните центрове мигранти са хвърляли камъни по преминаващи коли, били заплаха за българските жени и деца, а също и че се страхували София да не се превърне в „Багдад на Балканите.“ На 9 октомври, като реакция на слуховете, че държавата възнамерява да строи бежански лагер в Самоков, местни жители излязоха на протест на централния градски площад, като изразиха „безпокойство за сигурността и живота си.“

Раздел 7. Права на работещите

а. Свобода на сдружаване и право на колективно трудово договаряне

Законът дава на работещите правото да образуват и членуват в независими синдикати, да се договарят колективно и да провеждат законни стачки. Законът забранява антисиндикалната дискриминация, дава на работещите възможността да получат до шест месечни работни заплати като обезщетение за незаконно уволнение и урежда правото на служителя да иска връщане на работа при такова уволнение. При подозрения за дискриминация въз основа на синдикално членство работещите могат да подават жалби пред Комисията за защита от дискриминация, която към месец септември бе получила шест такива сигнала.

Налице са някои ограничения на тези права. Законът забранява на служителите на министерствата на отбраната и на вътрешните работи, на Държавна агенция „Разузнаване“, Националната служба за охрана, съдилищата, прокуратурата и следствието (колективно наричани „съдебна власт“) да стачкуват. Те имат възможност да съдят държавата като средство за гарантиране на справедлив процес при защита на правата им.

През юли Народното събрание прие законодателни изменения, с които на останалите държавни служители се дава правото на стачка, с изключение на онези от тях, които заемат висши ръководни длъжности като директори и главни секретари. Освен това

законът засяга правото на транспортните работници да стачкуват, като ограничава възможността им да организират свои административни действия и да формулират програми. Макар в закона да е налице ефективна забрана за провеждане на стачки от страна на полицията, през месец март полицаи в няколко града протестираха срещу планираните от Министерство на вътрешните работи реформи с цел намаляване на обезщетението при пенсиониране и на годишния отпуск за новоназначените. Синдикатите твърдяха, че законовите ограничения върху правото на стачка и липсата на наказателна отговорност за работодатели, бавещи изплащането на трудови възнаграждения, са в противоречие с конституцията. Когато работодатели и синдикати постигнат колективно споразумение на отраслово ниво, те трябва да получат съгласието на министъра на труда, за да важи то за всички предприятия в отрасъла. Законът не дава на държавните служители право на колективно договаряне.

Ресурсите, проверките и усилията по ликвидиране на последствията от нарушенията като правило бяха адекватни. Синдикалните лидери обаче заявиха, че държавата не прилага ефективно трудовото право. Те се оплакаха, че съдебните производства за връщане на работа на несправедливо уволнени работници често отнемат години и че глобите от 250 до 2 000 лева в случаите на дискриминация, както и компенсацията в размер на до шест брутни месечни възнаграждения при незаконните уволнения, не възпират в достатъчна степен антисиндикалната дискриминация, особено в големите или високопечелившите предприятия. Заявиха също, че законът не предоставя ефективна защита срещу намеса на работодатели в синдикалната дейност.

Като цяло властите уважаваха свободата на сдружаване и правото на колективно договаряне. Синдикатите продължиха да съобщават за случаи на възпрепятстване, тормоз и натиск върху служители от страна на работодатели, включително преместване, уволнение и понижаване на синдикални лидери и членове. В допълнение синдикатите заявиха, че някои работодатели не участват в трудовото договаряне добросъвестно и не изпълняват договорите. Синдикални лидери отбелязаха, че работодатели, които са се опитвали да принуждават новоназначени служители да подписват декларации за отказ от синдикална дейност, са преустановили тази практика, след като синдикалните лидери публикували имената им. Съдебните и административните процедури бяха адекватни при уреждане на искове. Конфедерацията на независимите синдикати в България съобщи за работодатели, които нарушават закона и омаловажават колективното договаряне, като допускат работници, които не са синдикални членове, да се възползват от условията на колективните договори.

6. Забрана на насилствения или принудителния труд

Законът забранява всички форми на насилствен или принудителен труд. Властите не разполагаха с достатъчно ресурси, за да се справят с растящия брой случаи на международен трафик с цел трудова експлоатация, а инспекторите по труда не бяха достатъчно добре обучени, за да разкриват случаи на насилствен труд. Според Агенцията за основните права на ЕС институциите в страната разглеждаха изключително случаи на трафик на хора, но не разкриваха, нито разследваха случаи на тежка трудова експлоатация, освен ако тя не е свързана с трафик. Посредством своите комисии за борба с трафика на хора на централно и местно ниво държавата проведе кампании за превенция на насилствения труд, както и обучения за служители на правоохранителната система и доброволци. Наказанията за нарушения са от 2 до 15 години лишаване от свобода и са достатъчно строги с оглед възпирането на нарушителите. Правоохранителната система обаче не разполагаше с достатъчен капацитет за разследване на случаи на насилствен труд, а самите разследвания бяха продължителни. Жертвите, успешно изведени от условията на насилствен труд, бяха изложени на висок риск от повторен трафик заради липсата на дългосрочни програми за справяне с последствията от нарушенията.

Имаше сигнали за семейства или престъпни организации, принуждаващи деца към насилствен труд (виж раздел 7.в.). Според Агенцията за основните права „деца и възрастни с увреждания биват насилствено изпращани на улицата за просия и дребни кражби.“ Към месец октомври Националната комисия за борба с трафика на хора отчете четири случая на трафик на лица с цел принуждаване към насилствен труд, което е значителен спад спрямо 2015 г. НПО заявиха, че механизмите на държавата за установяване на жертви сред групите в риск като лицата, търсещи убежище, не са достатъчно надеждни.

Виж *Доклад за трафика на хора* на Държавния департамент на САЩ на www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/.

в. Забрана на детския труд и минимална възраст за наемане на работа

Законът предвижда като минимална възраст за наемане на работа 16 години, а при опасен труд – 18. Според властите опасен за децата е труд, който надхвърля техните физически или психологически възможности; излага ги на вредни влияния или лъчение; оказва вредно влияние върху тяхното здраве; извършва се в условия на екстремни температури, шум или вибрации, или излага децата на рискове, които те не могат да разбират или избегнат поради неприключилото си физическо или психологическо развитие. За да наемат на работа деца под 18-годишна възраст, работодателите трябва да получат разрешение от държавната агенция „Главна инспекция по труда“. Работодателите могат да наемат деца под 16-годишна възраст със специално разрешение за лека работа, която не е опасна или вредна за развитието на детето и не пречи на неговото образование или подготовка. Главна инспекция по труда като правило бе ефективна в извършването на проверки за условията на труд във всички фирми, кандидатстващи и получили разрешение за наемане на деца, както и при налагане на санкции по отношение на детския труд във формалния сектор.

Наемането на деца без разрешително за работа е престъпление, наказуемо с до шест месеца лишаване от свобода. Въпреки това имаше и нарушения.

Главна инспекция по труда отчете увеличение на детската заетост, дължащо се основно на липсата на квалифицирана работна ръка и очакваното разкриване на нови работни места в туризма. Към месец септември инспекцията бе предоставила 2 328 разрешения за наемане на работа на деца на възраст 16 и 17 години и 67 разрешения за деца под 16 години. Към месец август инспекцията бе разкрила 36 случая на незаконна експлоатация на деца, по които бе сезирана прокуратурата. Последната отказа да ги разследва с аргумента, че били дребни нарушения и не представлявали съществена заплаха за обществото.

Властите продължиха да изпълняват програмите за ликвидиране на най-тежките форми на детски труд, провеждаха образователни кампании и се намесваха с цел закрила, извеждане, рехабилитация и реинтеграция на деца, заети в най-тежките форми на детски труд.

НПО продължиха да съобщават за експлоатация на деца в някои отрасли (особено в малки семейни магазини, текстилното производство, ресторанти, строителството и сезонните продажби) и от организираната престъпност (най-вече за проституция, джебчийство и разпространение на наркотици). В допълнение към трафика на деца с цел сексуална експлоатация най-тежките форми на детски труд в страната включваха тежък физически труд и работа в семейни тютюневи стопанства, която представлява значителна опасност за здравето.

Правителството продължи да отчита тенденция към намаляване на броя на децата, задържани от полицията за скитничество и просия. Към месец октомври полицията бе установила 1 182 случая на избягали и скитащи деца. Редица наблюдатели бяха на мнение, че тези деца са били експлоатирани от възрастни. Полицията задържа 209 деца за 24 часа като защитна мярка и изпрати 181 в кризисни центрове за по-дълъг период.

г. Дискриминация във връзка със заетостта и професиите

Законът забранява дискриминацията във връзка със заетостта и професиите въз основа на националност, етническа принадлежност, пол, сексуална ориентация, раса, цвят, възраст, социален произход, език, политически и религиозни убеждения, членство в синдикати и граждански организации, семейно положение и умствени или физически увреждания. Макар властите принципно да прилагаха закона ефективно, имаше случаи на дискриминация във връзка със заетостта и професиите въз основа на пол, увреждане и малцинствена принадлежност. По данни на Комисията за защита от дискриминация преобладаващата част от получените през годината жалби са били свързани с трудови правоотношения, предимно с оглед на несправедливо третиране по колективни трудови договори. Синдикални лидери заявиха, че държавата не прилага ефективно трудовото право. Те се оплакаха, че съдебните производства често отнемат години, а глобите няма достатъчно силно възпиращо действие спрямо антисиндикалната дискриминация. Властите финансираха програми за насърчаване на работодателите да преодолеят стереотипите и предразсъдъците при наемането на работа на представители на групи в неравностойно положение като например хора с увреждания. През месец октомври адвокат съобщи пред медиите, че получил сигнали за определени фирми, които наемали на работа жени само ако подпишат декларация, че няма да забременяват за период от поне две години. Според НПО за работа на една и съща длъжност мъжете са получавали 20% по-високо възнаграждение от жените в частния сектор и 5% в държавния, като тези разлики са нараствали с увеличаване на възрастта на работещите.

Законът забранява извънредния труд за бременни жени. Хората с увреждания и жените с деца до 6-годишна възраст могат да работят извънредно по искане на работодателя само с писмено съгласие. По данни на Евростат разликата в заплащането между мъжете и жените е била 13,4% за 2014 г.

Малцинствената дискриминация на работното място продължи да бъде проблем. Масовото обществено недоверие, съчетано с ниското образование, затрудняваше намирането на работа сред ромите.

По данни от проучване от 2013 г., поръчано от правителството, средният доход в ромската общност е бил със 71% по-нисък от средния за страната, предимно поради високата безработица и преобладаващия дял на нискоквалифицираната работна ръка. Проучването отчете, че 34% от ромите разчитат на социално осигуряване, като живеят на социални помощи, компенсации за инвалидност и пенсии. Бе установено също, че 18% от ромите не успяват да си намерят работа заради етническия си произход.

Законът изисква Министерството на вътрешните работи, ДАНС и Държавната агенция за технически операции да заделят по 1% от административните си длъжности за хора с увреждания. Прилагането на това изискване обаче бе лошо и работодателите не бяха мотивирани да наемат такива хора, като се аргументираха с недостъпната обществена инфраструктура, ниското ниво на образование и липсата на достатъчно средства за адаптиране на работните места. НПО критикуваха системата за оценяване на хора с увреждания въз основа на загубата на трудоспособност, която на практика прави невъзможно намирането на работа за много от тях, които са в

състояние да работят. Комисията за защита от дискриминация отчете нараснал брой на жалбите във връзка с дискриминация при наемане на работа. Според Агенцията за хората с увреждания 10% от хората с увреждания са имали собствен доход. През 2015 г. в закона бяха въведени изменения, целящи отнемане на правомощията на държавата да възлага преференциално договори за изпълнение на обществени поръчки на специализирани предприятия и кооперативи, в които работят хора с увреждания. Тази привилегия бе премахната, тъй като редица работодатели наемаха фиктивно такива лица, за да спечелят поръчката. НПО съобщиха, че законовото изменение е засегнало фирми, които действително са наемали хора с увреждания и в резултат на това броят на заетите лица с увреждания е намалял.

д. Приемливи условия на труд

Минималната работна заплата в страната беше 420 лева. През септември Конфедерацията на независимите синдикати в България излезе с доклад, според който над 22% от гражданите живеят с доход под прага на бедността, фиксиран на 326 лева месечно. Правителството определи официален праг на бедността от 300 лева. По данни на Националния статистически институт през 2015 г. 22% от етническото българско население е живеело в бедност, докато сред турското население равнището на бедността е било 36,4%, а сред ромското – 67,2%. При работниците с основно образование 15,6% от турците и 18,1% от ромите са живеели в бедност спрямо 5,8% от етническите българи. В заплащането при работещите с образование, по-ниско от средното, няма разлики по етнически признак.

Законът предвижда 40-часова стандартна работна седмица с минимум една 24-часова почивка седмично. Той предвижда заплащане при национални празници и годишен отпуск. Забранен е прекомерният задължителен извънреден труд, както и извънредният труд за деца под 18 години. Хората, ангажирани с продължаващо образование, могат да работят извънредно по искане на работодателя само с писмено съгласие. Законът посочва, че допълнителното заплащане за извънреден труд не може да бъде по-малко от 150% от стандартното заплащане през работни, 175% през почивни дни и 200% по време на 12-те официални празника. Извънредният труд, който един работник може да положи, се ограничава до 150 часа годишно. Законът допуска еднокдневни договори за неквалифициран труд в селското стопанство. Конфедерацията на независимите синдикати в България критикува законовите разпоредби за изчисляване на натрупаното работно време, като отбеляза, че така се дава възможност на работодателите да злоупотребяват с изискванията за извънреден труд и, съответно, да наемат по-малко работници.

Националната програма по безопасност и здраве при работа, чиито стандарти са установени в закона, дава на служителите право на здравословни и безопасни условия на труд. Работниците могат да откажат да работят в условия, застрашаващи здравето или безопасността им, без това да излага на риск тяхната заетост, а властите осигуряваха ефективна закрила на служители в подобно положение.

Министерство на труда и социалната политика отговаря за спазването на изискванията за минималната работна заплата и на стандартната работна седмица. Законът санкционира трудовоправните нарушения с глоби от 1 500 до 15 000 лева, които, според синдикатите, не оказваха възпиращо действие. Освен глоби, санкциите могат да включват административни разпоредби, като временно преустановяване на дейността и прекратяване на заетостта на лицата, отговорни за нарушението. Към месец септември Главна инспекция по труда бе извършила над 33 000 проверки на фирми с общо 1,3 милиона служители, установявайки близо 124 000 нарушения и налагайки различни санкции, включително глоби на обща стойност 5,4 млн. лева. Инспекцията посочи, че веднага щом медиите обявят планирана кампания за проверки, редица работодатели заменят гражданските със

задължителните трудови договори, съответстващи на всички разпоредби за пълната трудова заетост.

Правителството приема ежегодно актуализирана програма по безопасност и здраве при работа, която набелязва целите и приоритетите в тези области. Главна инспекция по труда, която има 28 регионални служби, отговаря за текущото наблюдение и спазването на изискванията за безопасност и здраве на работното място. Лицата, които нарушават разпоредбите за здраве и безопасност, могат да бъдат санкционирани с глоба от 100 до 500 лева, работодателите – с глоба от 1 500 до 15 000 лева, а длъжностните лица, които извършват наемане на работа – с глоба от 1 000 до 10 000 лева. Към месец януари имаше 347 инспектори по труда. Половината от установените от инспекторите нарушения бяха свързани с изискванията за безопасност и здраве. Според агенцията дейността ѝ през последните няколко години е довела до нарастване на степента на спазване на законовите изисквания, като при 84% от проверените дружества такова спазване е било налице, но като правило степента му е била по-ниска при малките и средните предприятия, отколкото при големите.

Правната закрила и държавните проверки не обхващаха неформално работещите в значителната по обем сива икономика. През септември проучване на Центъра за изследване на демокрацията установи, че 17,2% от работната сила е ангажирана в сивата икономика, но много от тези служители получават недеklarирано заплащане, надхвърлящо размера на официалното им възнаграждение, а само 1 до 2% работят без трудов договор. Асоциацията на индустриалния капитал в България посочи, че сивият сектор обхваща малко над 31% от brutния вътрешен продукт и сравнително големият му дял в икономиката е в резултат предимно на административната намеса на пазара на труда.

Условията в някои отрасли, особено утилизацията на боеприпаси, строителството, рудодобива, химическата промишленост и транспорта продължиха да бъдат опасни за работниците. През първите шест месеца на годината бяха регистрирани 1 431 трудови злоупотреби. Най-честата причина за тях бяха нарушения на изискванията за безопасност при работа с оборудване и техника. Властите строго прилагаха законовите разпоредби, задължаващи предприятията да извършват оценка на риска за здравето и безопасността на работното място и да предприемат мерки за елиминиране или намаляване на установените рискове. Близо 96% от проверените през 2015 г. предприятия имаха такава оценка.

Към месец юли броят на смъртните случаи вследствие на трудови злоупотреби беше 33, предимно в строителството и производството. През май двама работници загинаха при инцидент в цех за обработване на взривни вещества на оръжейно предприятие.